

WALDEMAR RAKOCY CM
Lublin

MOWA PIOTRA W DNIU PIĘĆDZIESIĄTNICY: MODEL PIERWOTNEGO KERYGMATU

Wystąpienie Piotra w Jerozolimie, w dniu Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 14-41), jest pierwszą kerygmatyczną mową w Dziejach Apostolskich. Jest to jednocześnie wzór pierwotnego przepowiadania apostolskiego, przykład interpretacji faktów zaistniałych w Jerozolimie, które swymi początkami sięgają wystąpienia Jezusa w Galilei. Z tego względu Łukasz, jako ten, który wiernie przekazuje tradycję (Łk 1, 2), dostarcza nam niezwykle interesujący materiał, z którego wynika, że w centrum przepowiadania od samego początku było zmartwychwstanie i wywyższenie Jezusa, a tym samym dowód na Jego mesjańskość i Bóstwo. Ten model przepowiadania dochodzi również gdzie indziej w Dziejach do głosu. Wystarczy tu wspomnieć inauguracyjną mowę Pawła w Antiochii Pizydyjskiej, która przypomina mowę Piotra.

Artykuł składa się z trzech części: w pierwszej zostanie ukazana budowa mowy Piotra; w drugiej – znaczenie przepowiadania zmartwychwstania i wywyższenia Jezusa; w ostatniej części będzie mowa o zmartwychwstałym i wywyższonym Jezusie jako dawcy Ducha Świętego.

I. BUDOWA MOWY

Opis wystąpienia Piotra w dniu Zesłania Ducha Świętego składa się z trzech części, z których druga stanowi zasadniczy trzon dowodowy:

a) w. 14-21: nawiązanie do wydarzenia Pięćdziesiątnicy, na poparcie czego jest przytoczony dowód z Pisma, prorocтво Joela (3, 1-5);

b) w. 22-36: główna część mowy, która składa się z dwóch etapów argumentacji:

- świadectwo o Jezusie i Jego zmartwychwstaniu poparte Ps 16 (15) (w. 22-31);
- świadectwo o wywyższeniu Jezusa poparte Ps 110(109) (w. 32-36);
- c) w. 37-41: zakończenie wystąpienia – wezwanie do pokuty i przyjęcia chrztu w imię Jezusa Chrystusa.

Druga część wystąpienia Piotra stanowi główny trzon dowodowy i jej zostanie poświęcona główna uwaga. Taka jest też logika faktów: zesłanie Ducha Świętego przez Jezusa jest następstwem Jego zmartwychwstania i wywyższenia w chwale (Dz 2, 33).

II. PRZEPOWIADANIE ZMARTWYCHWSTANIA I WYWYŻSZENIA JEZUSA

Zasadnicza część mowy Piotra dowodzi mesjańskości oraz Bóstwa Jezusa i odwołuje się do greckiego tekstu (LXX) dwóch psalmów: Ps 15, 8-11 i 109, 1. Ta część dowodowa ma dwa etapy: 1. przez fakt wskrzeszenia z martwych Jezus jest wyczekiwany Mesjaszem, 2. przez wywyższenie w chwale po prawicy Boga stwierdza się, że jest Panem.

1. *Zmartwychwstanie dowodem na mesjańskość Jezusa*

W mowie Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy, jak i w inauguracyjnej mowie Pawła w Antiochii Pizydyjskiej, dowodzenie dotyczące zmartwychwstania Jezusa jest oparte na Ps 16(15). Wierny przekaz tradycji, jakiego nam dostarcza Łukasz, każe sądzić, że w pierwotnym przepowiadaniu był to koronny dowód. Aby go właściwie zrozumieć, pomocne będzie nakreślenie najpierw historycznego kontekstu Ps 16(15).

a) **K o n t e k s t h i s t o r y c z n y.** Psalm 16(15) należy do gatunku psalmów błagalnych – ufności¹. Tekst psalmu jest uszkodzony w kilku miejscach, tak że dokładne tłumaczenie w tych miejscach nie zawsze jest możliwe. Z tego samego powodu nie można ustalić jednoznacznie, jak były początkowo podzielone wersy. Proponuje się przyjąć za Weiserem² podział na trzy strofy:

- Afirmacja wiary w Boga (w. 1-4);

¹ Zob. P. C. C r a i g i e, *Psalms 1-50*, (WBC 19), Waco 1983, s. 155-156.

² A. W e i s e r, *The Psalms. A Commentary (OTL)*, London 1962, s. 173, 175, 176.

- Szczęście z przebywania we wspólnocie z Bogiem (w. 5-8);
- Rozradowanie się nadzieją (w. 9-11).

Pierwsza strofa, będąca mocną afirmacją wiary w Boga Jahwe, mówi o tym, że Bóg jest dla modlącego się na obczyźnie najwyższym i jedynym dobrem (w. 2). Jego związek z Bogiem przenika całe jego życie i jest przyczyną wielkiej miłości do rodaków, którzy trwają przy Bogu i mogą czcić Go w ziemi, za którą on tęskni (w. 3). Psalmista tak wiernie trwa przy Bogu Jahwe, że odzęgając się od obcych bogów, nawet nie wymienia terminu „bogowie”, mówiąc jedynie: „Ci, którzy idą za obcymi [bogami] [...]” (w. 4a). Nie uczestniczy również w przelewaniu krwi, w ofiarach dla nich ani w magicznym wymawianiu ich imion (w. 4b). Jego religijną postawę cechuje całkowita łączność z Bogiem. O tym, czym jest dla niego ta łączność z Bogiem, mówi druga strofa psalmu. Bóg jest najlepszą częścią jego dziedzictwa i kielicha; Bóg jest najlepszą częścią jego życia (w. 5). Jest to przyczyną jego szczęścia i nadzieją, że nawet śmierć nie zdoła zerwać tej więzi z Bogiem (trzecia strofa)³ Co więcej, Bóg ukaże mu „[...] ścieżkę życia, pełnię radości [...], rozkosze na wieki [...]” (w. 11). Łączność z Bogiem jest gwarancją, że jego życie jest bezpieczne w Bogu, teraz i w przyszłości. To szczęście nie jest tylko jego udziałem w życiu doczesnym, ale jeszcze pełniej i właściwiej w życiu przyszłym.

Treść psalmu naprowadza nas na kontekst historyczny, z którym może być on związany. Przyjmuje się bardzo często, że utwór nawiązuje do banicji Dawida opisanej w 1 Sm 21 i 27-29⁴ Dawid, prześladowany przez Saula, był zmuszony opuścić swój kraj i tułać się wśród obcych ludów, trawiony tęsknotą za ziemią ojczystą. Przebywał wówczas u filistyńskiego króla Akisza w Gat. Nie chciał tam uczestniczyć w pogańskim kulcie bożków, lecz tęsknił za kultem Boga Jahwe. To osobiste doświadczenie Dawida może odzwierciedlać Ps 16(15), który jest pełną ufności modlitwą o opiekę ze strony Boga. Chociaż Ps 16(15) jest zaliczany do gatunku psalmów błagalnych, nie mamy w nim do czynienia z bezpośrednim zagrożeniem życia modlącego się, ale tylko z prośbą o Bożą opiekę w przyszłości, jak miało to miejsce dotychczas.

Ps 16(15), nawet jeżeli tylko nawiązuje do wydarzeń z życia Dawida, w późniejszej tradycji był przypisywany, razem z innymi poetyckimi utworami, autorstwu Dawidowemu. Dawid był bowiem uważany za ojca psalmodii, tego, który ją zainicjował i w którego duchu później tworzono. Stąd Jezus

³ Ch. A. Briggs, *The Book of Psalms* (ICC, t. I), Edinburgh 1987, s. 121.

⁴ Por. 1 Km 15-16.

i autorzy Nowego Testamentu słowa wypowiedziane w Księdze Psalmów przypisują Dawidowi, jako mówiącemu w pierwszej osobie. Ma to miejsce w przypadku dwóch interesujących nas psalmów, 16(15) i 110(109).

b) *I n t e r p r e t a c j a c h r z e ś c i j a ń s k a*. W argumentacji dotyczącej zmartwychwstania Jezusa zostają wykorzystane tylko cztery wiersze Ps 16(15) (w. 8-11). Można mieć wątpliwości, czy Psalmista widział już wówczas swe zmartwychwstanie, chyba że posiadał szczególne objawienie. Należy raczej sądzić, że – nie. Mógł mieć jednak nadzieję na nowe i lepsze życie po śmierci. Cytowane przez Łukasza wiersze w mowie Piotra uzyskują swe pełne znaczenie w odniesieniu do Jezusa.

W oczach starszyny Izraela działalność Jezusa zakończyła się z Jego śmiercią. Śmierć Jezusa była widziana jako koniec Jego misji i przegrana, i rzucała cień wątpliwości na całą Jego ziemską działalność. Dlatego Łukasz, zanim przytoczy ustami Piotra Ps 16(15), zapowiadający zmartwychwstanie Mesjasza, nawiązuje najpierw do ziemskiej misji Jezusa, potwierdzonej przez Boga „niezwykłymi czynami, cudami i znakami” (w. 22). Nawet śmierć Jezusa, widziana przez wielu jako Jego przegrana, miała miejsce „z woli, postanowienia i przewidzenia Bożego” (w. 23). Tak krytyczny moment misji Jezusa zostaje przezwyciężony nie tylko stwierdzeniem, że było to Bożą wolą (zapowiedziane również w Pismach), ale przede wszystkim przez fakt wskrzeszenia Go z martwych, „[...] gdyż niemożliwe było, aby śmierć panowała nad Nim” (w. 24). W ten sposób odbiorca mowy Piotra zostaje przygotowany na pierwszy koronny dowód, dowód na zmartwychwstanie Jezusa i Jego mesjaństwo.

Jak zostało już powiedziane, Dawid, jako autor psalmu, mówi w pierwszej osobie. Nie odnosi jednak tych słów do siebie, ale jako prorok mówi w imieniu Mesjasza, że Jego dusza nie pozostanie w Otchłani, a ciało nie ulegnie rozkładowi. Tak też wprowadza ten cytat z Ps 16(15) Łukasz: „Dawid mówił o Nim” (w. 24b). Z czterech cytowanych wierszy dowód znajduje się w trzecim⁵ Pozostałe trzy wiersze mogłyby być pominięte. Łukasz wykazuje często tendencję do cytowania szerszego passusu, z którego interesuje go tylko fragment. Gdybyśmy jednak odwołali się do tekstu hebrajskiego, również wcześniejszy wiersz (16, 9) może stanowić część dowodową. Jest w nim mowa o radowaniu się „serca” i „wątroby” psalmisty, co LXX oddała jako serce i język. Serce i wątroba, bądź też nerki, występują na oznaczenie duchowej sfery życia człowieka. Są one siedzibą myśli i uczuć (*intellectus* +

⁵ Por. 13, 35, gdzie Łukasz odwołuje się tylko do tego wiersza, i to nawet do jego drugiego stychu.

affectus), czyli jestestwa człowieka. Jednym słowem tekst hebrajski pozwala dostrzec rozdział, do jakiego dochodzi w momencie śmierci: sfera duchowa, psychiczna Psalmisty raduje się, natomiast ciało spoczywa w nadziei⁶. Niestety cytowany z LXX fragment psalmu nie daje nam takiej możliwości interpretacji.

Wiersz stanowiący część dowodową (w. 10) mówi o duszy, która nie pozostanie w Otchłani (Hadesie), i ciele, które nie dozna rozkładu. Względem tekstu hebrajskiego LXX interpretuje w drugim stychu hebrajski termin *schat* (dół, grób) jako rozkład (*diaphthora*). Tekst hebrajski może wprowadzać pewną dwuznaczność w wyrażeniu, że ciało nie ujrzy grobu, czyli nie zostanie w ogóle w nim złożone. LXX zrozumiała nieujrzenie grobu jako niedoznanie rozkładu, a nie jako niezłożenie w grobie. Dla słuchaczy Piotra było oczywistym faktem, że ten fragment psalmu nie mógł odnosić się do Dawida, którego ciało zostało złożone w grobie i uległo rozkładowi. Zatem Dawid mówił o kimś innym. Słowa te odnoszą się do Jezusa, Jego Potomka, o którego zmartwychwstaniu mówił jako prorok, któremu Bóg pozwolił ujrzeć przyszłość (w. 30-31). Jezus po swej śmierci zstąpił do Otchłani, ale tam nie pozostał („nie pozostawisz mej duszy w Otchłani”: w. 27a); Jego ciało zostało złożone do grobu, ale nie uległo rozkładowi („nie dasz Świętemu Twemu ulec skażeniu”: w. 27b). W mowie Piotra, w wierszu 31, ta prawda jest wyrażona w czasie przeszłym (stwierdza się fakt dokonany), co polskie tłumaczenie oddaje czasem przyszłym. Względem Ps 15, 10 nie ma już mowy o duszy i o ciele. W odniesieniu do Jezusa jest stwierdzone, że On – Jezus zstąpił do Otchłani (nie Jego dusza), ale tam nie pozostał oraz że Jego ciało, Jezusa – człowieka, nie uległo rozkładowi. W stosunku do Jezusa podział na duszę i ciało, ze względu na unię hipostatyczną natury boskiej z ludzką, nie jest adekwatny.

Tak oto odbiorca mowy Piotra zostaje naprowadzony na interpretację psalmu w odniesieniu do Jezusa i Jego zmartwychwstania. Argument z Pisma nie posiadał jeszcze pełnej siły dowodowej, ponieważ słuchacze nie byli świadkami zmartwychwstania Jezusa, jak apostołowie. Dla nich dowodem potwierdzającym zmartwychwstanie Jezusa, zapowiedziane w Ps 16(15), było zdumiewające wydarzenie Pięćdziesiątnicy, które dokonało się jako następstwo zmartwychwstania i wywyższenia Jezusa (w. 33).

Według mowy Piotra zmartwychwstanie Jezusa jest stwierdzeniem Jego mesjańskości. Piotr używa w swej mowie terminu „mesjasz” tylko w związku

⁶ Zob. jednak: B r i g g s, *Psalms*, t. I, s. 121.

ze zmartwychwstaniem Jezusa. Tytuł „mesjasz” (od hebr. „namaszczać”) był odnoszony w pierwszym rzędzie do królów, których namaszczano przez cały czas trwania w Izraelu monarchii. Ich namaszczenie dokonywało się w dniu koronacji. Wówczas każdy z nich stawał się Bożym pomazańcem, mesjaszem⁷ Były to niejako nowe narodziny w życiu króla (por. Ps 2, 7). Cechała je szczególna łączność z Bogiem, którego przedstawicielem stawał się na ziemi. Namaszczenie Jezusa na Mesjasza nie dokonuje się jednak przez pomazanie olejem. Jego namaszczenie i koronacja to proces trwający od początku ziemskiej działalności (Łk 3, 22; 9, 35), poprzez śmierć, i osiągający punkt kulminacyjny w zmartwychwstaniu (Dz 13, 32-33). Tym, co według Łukasza decyduje o mesjańskości Jezusa, jest Jego zmartwychwstanie⁸, które staje się mesjańskim namaszczeniem. W świecie żydowskim idea mesjańskości była ściśle związana z ideą królewskości. Łukasz nie lubi jednak politycznego zabarwienia tego tytułu, związanego z nadziejami na odnowienie ziemskiego królestwa Izraela (por. Dz 1, 6)⁹ Według mowy Pawła w Antiochii Pizydyjskiej obietnice uczynione ojcom zostały spełnione przez Boga poprzez wskrzeszenie Jezusa z martwych (13, 32-33). Na dowód tego przytacza królewski psalm drugi. Na pierwszy rzut oka związek logiczny między zmartwychwstaniem Jezusa i słowami psalmu „Tyś Synem moim, Jam Ciebie dziś zrodził”, będącymi potwierdzeniem wcześniejszego stwierdzenia, jest trudny do uchwycenia. Słowa psalmu odnoszą się do momentu koronacji i stania się Bożym Pomazańcem, Mesjaszem. Zrealizowało się to według słów Pawła przez wskrzeszenie Jezusa. W takim wypadku stwierdza się ponownie, że zmartwychwstanie Jezusa jest Jego mesjańskim namaszczeniem¹⁰.

Przepowiadanie zmartwychwstania Jezusa przez pierwszych chrześcijan było głoszeniem prawdy o Jego wyjątkowym namaszczeniu, przepowiadaniem o Nim jako królewskim Pomazańcu i Bożym Synu (por. Rz 1, 4). Ta prawda znalazła się nieuchronnie w centrum pierwotnego kerygmatu.

⁷ Por. 1 Sm 26, 9; 2 Sm 1, 14. 16; por. także Iz 45, 1.

⁸ Dz 2, 31; por. H. C o n z e l m a n n, *Die Mitte der Zeit. Studien zur Theologie des Lukas* (BHT 17), Tübingen 1964, s. 82-83.

⁹ J. A. F i t z m y e r, *The Gospel according to Luke I-IX* (AB 28), New York 1981, s. 199.

¹⁰ Psalm jest przytoczony z jeszcze jednego powodu. Zawiera on ideę nowych narodzin, które odnoszą się do zmartwychwstania Jezusa. Przez fakt wskrzeszenia z martwych Jego człowieczeństwo uzyskuje nową, niezniszczalną formę życia, co możemy nazwać nowymi narodzinami.

2. Wywyższenie w chwale dowodem na Bóstwo Jezusa

Drugi koronny dowód mowy Piotra dotyczy wywyższenia Jezusa po prawicy Ojca. Tym razem zostaje przytoczony w związku z tym grecki tekst Ps 110(109), 1. Wywyższenie Jezusa w Piotrowej argumentacji jest stwierdzeniem Jego Bóstwa. Zanim przejdziemy do chrześcijańskiej interpretacji psalmu, ponownie zostanie najpierw nakreślony kontekst historyczny, w którym ten psalm powstał i znajdował zastosowanie.

a) **K o n t e k s t h i s t o r y c z n y.** Ps 110(109) należy do grupy psalmów królewskich – koronacyjnych i razem z Ps 2 jest najczęściej cytowanym tekstem w Nowym Testamencie. Względem Ps 2 dorzuca do królewskiego powołania Mesjasza ideę kapłaństwa. Oba psalmy powstały z okazji koronacji któregoś z królów z dynastii Dawidowej¹¹ Utożsamienie tego psalmu, jak i Ps 2, z koronacją potomka Dawidowego jest możliwe dzięki proctwu Natana o wiecznym tronie i o synostwie¹². Wielu uważa, że Ps 110 (109) mógł powstać z okazji wstąpienia Dawida na tron w Jerozolimie. Niezależnie od tego, kiedy powstał, wydaje się, że poemat może upamiętniać to wydarzenie i musi być interpretowany w kontekście izraelskiej monarchii.

Każdy król Dawidowy był przedstawicielem Boga na ziemi i sprawował władzę w Jego imieniu. Koronacja stanowiła przystęp do władzy i autorytetu, które pochodziły od Boga. Składała się ona – według 2 Krl 11, 12 – z czterech momentów: nałożenie korony na głowę nowego króla, oficjalne przedstawienie dokumentu o nominacji, ogłoszenie tejże nominacji i namaszczenie. Przymierze z domem Dawida było królewskim przymierzem, będącym częścią synajskiego przymierza pomiędzy Bogiem i Izraelem. U podstaw tego przymierza leżała koncepcja synostwa. Ziemi partner w tym przymierzu stawał się przybranym synem Bożym, Bóg natomiast jego ojcem. Przymierze z domem Dawida było wieczne (2 Sm 7, 13. 16), ale jak każde przymierze było odnawiane od czasu do czasu. Uroczyste odnowienie królewskiego przymierza dokonywało się zawsze podczas koronacji nowego króla. Ps 110(109) przedstawia uroczystą formułę odnowienia przymierza wyrażoną w zaproszeniu nowego króla do sprawowania władzy nad Izraelem w imieniu Boga (w. 1). Słowa psalmu były wygłaszane, bądź śpiewane, przez sługę świątyni czy pieśniarza, którego możemy nazwać Psalmistą. Zwracał się on w imieniu Boga do króla („Wyrocznia Jahwe dla Pana mego”: w. 1a), aby ten zasiadł

¹¹ Zob. L. C. Allen, *Psalms 101-150* (WBC 21), Waco 1983, s. 83-84.

¹² Zob. 2 Sm 7, 8-16.

na tronie i zaczął sprawować królewską władzę: „Siaǳ po mojej prawicy” (w. 1b). Król zasiadał jednak po prawicy Boga w sensie przenośnym. Władza sprawowana przez króla była Boską władzą (w. 2); Bóg był w związku z tym gwarantem pomyślnych rządów. Dalsza część psalmu nie interesuje nas bezpośrednio. Wystarczy wspomnieć, że mówi ona o przybranym synostwie króla i jego kapłańskiej godności na wzór Melchizedeka, co wypełniło się w osobie Jezusa Chrystusa.

Z psalmu 110(109) interesują nas tylko pierwsze dwa stychy pierwszego wiersza, do których odwołuje się w swej mowie apostoł Piotr. To zaproszenie, wypowiedziane w czasach dynastii Dawidowej przez Psalmistę do nowo koronowanego króla, stało się w pierwotnym Kościele podstawą do stwierdzenia boskiego pochodzenia Jezusa.

b) **I n t e r p r e t a c j a c h r z e ś c i j a ń s k a.** Piotr w swej mowie poświęca znacznie mniej miejsca argumentacji dotyczącej Bóstwa Jezusa. Niewątpliwie nie było to rzeczą łatwą. Dowodem na Jego Bóstwo, według prezentacji Łukasza, było wywyższenie w chwale, kiedy zasiadł po prawicy Boga. Dawid i jego ziemscy potomkowie zasiadali po prawicy Boga w sensie przenośnym. Skoro Dawid nie zasiadł po prawicy Boga, gdyż zmarł i został złożony w grobie, te słowa wypowiedział o kimś innym, tj. o Mesjaszu (w. 34). Tylko Jezus wstąpił do nieba, ale jak tego dowieść. Podobnie jak w przypadku zmartwychwstania Jezusa, słuchacze nie byli naoczniymi świadkami odejścia Jezusa. Argumentacja naprowadzała ich na właściwą interpretację zdarzeń, ale nie mogła dać pewności. Dla nich dowodem staje się ponownie wydarzenie Pięćdziesiątnicy: zmartwychwstały i wywyższony Jezus otrzymuje od Ojca obietnicę Ducha Świętego i zsyła Go, czego sami są świadkami (w. 33-34a). Czy jednak nie można wyprowadzić dowodu na Bóstwo Jezusa z cytowanego Ps 110(109), 1?

Dowód na Bóstwo Mesjasza można wyprowadzić z pierwszych słów psalmu: „Wyrocznia Jahwe dla mego Pana” (w. 1). Rozumowanie jest złożone i można by wyodrębnić w nim trzy etapy interpretacji. Pierwszy z nich jest związany z kontekstem historycznym. Sługa Świątyni – „Psalmista”, przemawiający w pierwszej osobie podczas uroczystości koronacyjnej, zwracał się do króla z zaproszeniem pochodzącym od Boga, aby zasiadł po Jego prawicy, tj. Boga, i zaczął tym samym sprawować władzę w Izraelu. Psalm wyraża to w słowach: „Wyrocznia Jahwe dla mego Pana: siaǳ po mojej prawicy [...]” (w. 1a). Psalmista nazywa koronowanego króla swym panem, co należy rozumieć jako dworską etykietę. Przez cały czas trwania monarchii, aż do niewoli babilońskiej, słowa te były skierowywane do królów Dawidowych.

Kiedy upadła ostatecznie dynastia Dawidowa, psalm stracił swe pierwotne zastosowanie. W tradycji żydowskiej Dawid, jako ojciec psalmodii, był uważany za jej autora i tego, który mówi w pierwszej osobie. Zatem słowa „Wyrocznia Jahwe dla mego Pana” nie są już wypowiedziane przez Sługę Świątyni, jak miało to miejsce pierwotnie, ale przez Dawida. Na drugim etapie rozumienia psalmu sam Dawid zwraca się do jakiegoś króla, którego nazywa swoim panem. Przykład takiej interpretacji psalmu znajdujemy w Ewangeliach synoptycznych¹³ Jezus w rozmowie z faryzeuszami stawia im pytanie: „Co sądzicie o Mesjaszu? Czym jest synem?” (Mt 22, 42). Odpowiedź brzmiała zgodnie, że będzie synem Dawida. Wówczas Jezus powołuje się na Ps 110,1. Rozumowanie jest bardzo proste. Jeżeli Dawid, jako autor psalmu, wypowiada słowa „Wyrocznia Jahwe dla mego Pana”¹⁴, znaczy to, że nazywa kogoś ze swych potomków swym panem. Jest nie do pomyślenia, aby Dawid, jako protoplasta dynastii, mógł zwracać się do kogoś ze swych synów czy potomków przez pan. To raczej oni winni nazywać Dawida swym ojcem i panem. Wniosek, jaki wyprowadza z tego rozumowania Jezus, jest prosty. Skoro, wbrew wszelkim oczekiwaniom, Dawid zwraca się faktycznie do jednego ze swych potomków „mój Panie”, znaczy to, że nie będzie On tylko jego ziemskim potomkiem, ale kimś większym. Na takie stwierdzenie Jezusa: „Jeśli więc Dawid nazywa Go swoim Panem, to jak może być tylko jego synem” (Mt 22, 45), tzn. tylko fizycznym synem, zgromadzeni Żydzi nie umieli dać odpowiedzi.

Rozumowanie Jezusa, mające konstrukcję sylogizmu, musiało dać dużo do myślenia słuchaczom. Nasuwał się bowiem nieodparcie wniosek, że Mesjasz będzie kimś większym niż tylko ziemskim potomkiem Dawida. Na tym etapie dowodzenia nie można jednak jeszcze stwierdzić, że Mesjasz będzie miał Boską naturę. Hebrajski zwrot „mój Panie” (*adonaj*) może odnosić się tak do Boga, jak i do człowieka, będąc w drugim przypadku dworską etykietą. Stąd rozumowanie Jezusa wzbudziło wątpliwości co do natury Mesjasza, ale nie dawało jeszcze jednoznacznej odpowiedzi. Dowód na Bóstwo Jezusa znajdujemy dopiero na trzecim etapie interpretacji psalmu. Podstawę do takiej interpretacji daje nam nie tekst hebrajski, ale grecki. W LXX Boskie imię Jahwe i zwrot „mój Pan” są oddane tym samym terminem *kyrios*, który w Nowym Testamencie odnosi się zarówno do Boga Ojca, jak i do Syna (Flp 2, 11). W takim razie Dawid, wypowiadając pierwsze słowa psalmu: „Rzekł Pan do

¹³ Mt 22, 41-46; Mk 12, 35-37; Łk 20, 41-44.

¹⁴ Zob. Łk 20, 42.

Pana mego [...]”, wypowiada wyrocznie Boga Ojca dla swego Syna, Jezusa Chrystusa. Takie odczytanie psalmu mogło znaleźć uznanie w świecie hellenistycznym, posługującym się greckim tekstem Starego Testamentu, dla którego to środowiska pisał Łukasz. Ps 110(109), mówiący o wywyższeniu Jezusa, potwierdza Jego mesjańskość i dorzuca ideę Bóstwa Mesjasza, co było obce Żydom.

Wiara w Bóstwo Jezusa, według prezentacji Łukasza, opierała się od początku na wywyższeniu w chwale po prawicy Boga, jak potwierdza to cytat z Ps 110(109). Pierwsi chrześcijanie mogli również dowieść na bazie tekstu greckiego, że słowa te odnoszą się do Jezusa. Dwa etapy argumentacji w mowie Piotra znajdują zwieńczenie w ostatnim wierszu (w. 36). W uroczysty sposób donosi on, że tego Jezusa, który został ukrzyżowany, Bóg uczynił i Panem, i Mesjaszem. Grecki czasownik *epoiēsen* (uczynił) należy rozumieć w sensie uroczystego stwierdzenia, inwestytury, ponieważ już podczas swej ziemskiej działalności Jezus jest Panem i Mesjaszem¹⁵ Wiersz podsumowujący to wystąpienie reasumuje dwuetapową argumentację: zmartwychwstanie decyduje o tym, że Jezus jest Mesjaszem; natomiast wywyższenie w chwale, że jest Panem. Programowa mowa w Dziejach Apostolskich jest świadectwem przepowiadania w pierwotnym Kościele, w centrum którego to przepowiadania znalazła się prawda o zmartwychwstałym i wywyższonym Jezusie, który jest wyczekiwany Mesjaszem i Panem.

III. ZMARTWYCHWSTAŁY I WYWYŻSZONY JEZUS – DAWCA DUCHA ŚWIĘTEGO

Mowa Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy jest interpretacją wydarzenia zesłania Ducha Świętego. Mówiący różnymi językami Apostołowie nie są upojeni winem, jak sądzili niektórzy (Dz 2, 13), ale spełnia się przepowiednia proroka Joela (3, 1-5), który zapowiedział wylanie Ducha „na wszelkie ciało”. Realizacja tej zapowiedzi ma swój początek w dniu Pięćdziesiątnicy. Zstąpienie Ducha, któremu towarzyszyły niezwykle zjawiska, wywołało powszechne zdumienie i konieczność wyjaśnienia tego, co zaszło. Piotr, jako pierwszy pośród Apostołów, zabiera głos i tłumaczy zgromadzonym, że to, czego są świadkami, jest następstwem zmartwychwstania i wywyższenia w chwale Jezusa. Łukasz, ustami Piotra, przedstawia Jezusa jako Tego, który, zasiadłszy

¹⁵ Zob. Łk 4, 18-21; 9, 35; Dz 10, 38.

po prawicy Ojca, otrzymuje od Niego obietnicę Ducha Świętego i zsyła Go (w. 33). Dla zgromadzonych wówczas Żydów głównym dowodem prawdziwości misji Jezusa był cud Piędziesiątnicy. Poprzez to, co widzieli i słyszeli¹⁶, mogli dojść do wiary w Jego zmartwychwstanie i wywyższenie w chwale. Wiara ta znalazła podbudowę Pism w Ps 16(15) i 110(109).

Według prezentacji Łukasza zgromadzony tłum został licznie przekonany i około trzech tysięcy ludzi uwierzyło (w. 41b). Konsekwencją tego było przyjęcie chrztu „w imię Jezusa Chrystusa na odpuszczenie grzechów” i otrzymanie daru Ducha Świętego (w. 38). Ich pierwsze *credo* można by zdefiniować jako wiarę w zmartwychwstałego i wywyższonego Jezusa, Mesjasza i Pana, który zsyła na nich Ducha Świętego. Misja Kościoła byłaby niemożliwa bez Jego obecności¹⁷, dzięki której sam Jezus jest obecny w Kościele i kontynuuje swą misję, jak stwierdza to Paweł w mowie w Cezarei Nadmorskiej, mówiąc, że zmartwychwstały Jezus „[...] głosić będzie światło zarówno ludowi, jak i poganom” (26, 23). Chociaż istotę pierwotnego kerygmatu stanowi prawda o zmartwychwstałym i wywyższonym Jezusie, mowa Piotra jest świadectwem całej tajemnicy życia Jezusa, ukazując fazę ziemską i niebieską¹⁸. Jest to uczynione w syntetyczny sposób w głównej części mowy (w. 22-36). Argumentacja Apostoła wychodzi od Jezusa historycznego i Jego ziemskiego imienia, Jezus (w. 22), i dochodzi do imienia Pan związanego z Boską godnością (w. 36). Ponownie Apostoł wychodzi od miejsca pochodzenia, Nazaretu (w. 22), i dochodzi do miejsca Jego ostatecznego przebywania po prawicy Ojca (w. 33). W mowie znajdujemy najważniejsze momenty z życia Jezusa: życie publiczne (w. 22), ukrzyżowanie (w. 23), złożenie do grobu i zmartwychwstanie (w. 24. 32) oraz wywyższenie w chwale (w. 33). Jest w niej mowa o Jego człowieczeństwie (mąż: w. 22) i mesjańskości (w. 31. 36); o Jego Dawidowym pochodzeniu (w. 30) i eschatologicznej królewskości (w. 36).

Wiersze 22-36, główna część mowy Piotra, to kwintesencja paschalnego przesłania: wskrzeszenie z martwych Jezusa z Nazaretu i wywyższenie po prawicy Boga jest stwierdzeniem Jego mesjańskości i Boskiego pochodzenia. Bez tych wydarzeń i wiary w nie pierwszych chrześcijan misja Kościoła i

¹⁶ Zob. w. 34a.

¹⁷ E. R a s c o, *La teologia de Lucas: origen, desarrollo, orientaciones* (AnGreg 201), Roma 1976, s. 322. A. T. P i e r s o n zatytułował nawet swoje studium na temat Dz Ap *Dzieje Ducha Świętego* (*The Acts of the Holy Spirit*, London 1913).

¹⁸ Zob. G. S c h n e i d e r, *Die Apostelgeschichte* (HTKNT 5), Freiburg–Basel–Wien 1980, s. 266.

działanie w nim Ducha Świętego byłyby niemożliwe. To podstawowe orędzie chrześcijaństwa pozostanie w centrum przepowiadania Kościoła aż po powtórne przyjście Chrystusa.

PETER'S SPEECH AT PENTECOST:
A MODEL OF THE PRIMARY KERYGMA

S u m m a r y

On the basis of Peter's Speech at Pentecost the author is seeking to reach the scheme of the primary prophecy. The two stages of argumentation contained in it deal with the resurrection and exaltation. Both events, being the climax of Jesus' mission, prove His Messianic character and Divinity. The success of the Christian doctrine depended on the proof of these two truths. No wonder then, that they are found in the centre of prophecy, which can be summed up as the proclamation of the resurrected and exalted Christ, who is seated on the right of the Father and gives us the Holy Spirit.

Translated by Jan Kłós